

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. Vtrum obstinatio Dæmonum non solum ex subtractione Divinæ gratiæ, sed etiam ex liberi arbitrii inflexibilitate proveniat?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

DISPUTATIO XIV.

De poena Demonum.

Ad quaestionem 64. D. Thomae.

Quia poena est effectus culpa, merito, ab-
soluta quaestione de primo peccato An-
gelorum, agitur de illorum poena: qua
duplex est, una ab agente extrinseco infligta, al-
ter scilicet ad ignem inferni, de qua S. Do-
ctor articulo ultimo, alia ad solos actus interio-
res pertinet: & haec adhuc triplex est, una per-
tinet ad intellectum, & vocatur obtenebratio,
de qua art. 1. alia duae pertinentes ad volunta-
tem, scilicet obstinatio in malo, & dolor, de qui-
bus art. 2. & 3. Quantum ad obtenebrationem
intellectus Daemonum, & illorum dolorem, ni-
hil occurrit dicendum; textus enim S. Thomae
clarus est, nec ulli indiget interpretatione; circa
vero illorum obstinationem & alligationem,
duae sese offerunt celebres controversiae, sequen-
tibus articulis resolvenda.

ARTICULUS I.

Utrum obstinatio Daemonum non solum ex sub-
tractione divinae gratiae, sed etiam ex liberi
arbitrii inflexibilitate proveniat?

Scotus & Gabriel in 2. dist. 7. quos sequuntur
Suarez, Vazquez, Molina, & alii Recentiores
communiter, contendunt unicam & propriam
causam obstinationis Daemonum esse subtra-
ctionem divinae gratiae, quam propter eorum
peccata jacto iudicio Deus abstulit: inflexibili-
tatem vero liberi arbitrii eorum, nec causam ef-
fectualis obstinationis, nec liberum eorum arbitrio
convenire. Thomistae vero cum S. Doctore hic
art. 1. & aliis locis infra citandis, obstinationis
Daemonum (quae nihil aliud est quam immobi-
lis adhaesio voluntatis ad malum semel ab illis
commissum, subindeque & impotentia ad pe-
nitendum de illo) duas assignant causas; unam
extrinsecam & ex parte Dei se tenentem, subtra-
ctionem scilicet divinae gratiae; aliam intrinse-
cam, & se tenentem ex parte ipsorum Demo-
num, nempe inflexibilitatem liberi arbitrii eo-
rum, ratione cujus exigunt causam extrinsecam,
scilicet esse extra viam, & privati omni auxilio
retahente a malo. Unde sic

S. I.

Sententia D. Thomae praesertur.

Dico ergo primo, connaturale esse Angelo,
immobilitate adherere objecto quod semel
omnino deliberatè & perfectè apprehendit &
impletus est; & ita radicem primam & potissi-
mam, seu causam intrinsecam, unde provenit
obstinatio in Daemonibus, esse liberi eorum ar-
bitrii inflexibilitatem. Ita D. Thomas in 2. dist.
7. quaest. 1. art. 2. & ibidem ad Annibaldum, &
quaest. 16. de malo artic. 5. & de verit. quaest. 24.
art. 10. & hic art. 2. ubi sic discurrens: Ad inquiren-
dam ergo causam huiusmodi obstinationis consideran-
dam est, quod vis appetitiva in omnibus proportiona-
tur apprehensivae, a qua movetur, sicut mobile a mo-
tore. Et differri autem apprehensio Angeli ab apprehen-

Tom. II.

A hensione hominis in hoc, quod Angelus apprehendit im-
mobilitate per intellectum; sicut & nos immobiliter
apprehendimus prima principia quorum est intellectus:
homo vero per rationem apprehendit mobilitate, discun-
tendo de uno ad aliud, habens viam procedendi ad
utrumque oppositorum. Unde & voluntas hominis ad-
haeret alicui mobilitate, quasi potens etiam ab eo discede-
re, & contrario adherere: voluntas autem Angeli ad-
haeret fixè & immobiliter; & ideo si consideretur ante
adhaesione, potest liberè adherere & huic & opposito,
in his scilicet quae naturaliter vult; sed postquam iam
adhaesit, immobiliter adheret. Et ideo consuevit dici
quod liberum arbitrium hominis flexibile est ad opposi-
tum, & ante electionem & post: liberum autem arbi-
trium Angeli est flexibile ad utrumque oppositum ante
electionem, sed non post. Sic igitur & boni Angeli sem-
per adherentes iustitiae, sunt in illa confirmati: mali
vero peccantes, sunt in peccato obstinati. Quibus ver-
bis S. Doctor conclusionem nostram & docuit
& probavit, ratione fundamentali, quae potest
sub hac forma proponi.

Connaturale est Angelo omnino fixè & im-
mobilitate apprehendere objecta quae deliberatè
& perfectè apprehendit: Ergo etiam illi con-
naturale est, fixè & immutabiliter ea eligere,
eisque immobiliter adherere: Ergo obstinatio
seu immobilitas voluntatis angelicae in malo,
provenit ex ipsamet natura intellectus & vo-
luntatis Angeli, tanquam ex prima & intrinseca
radice, & non solum ex subtractione divinae
gratiae. Haec ultima consequentia est evidens.
Prima vero probatur: Tum quia sicut voluntas
nostra ideo est mobilis de uno objecto in aliud,
quia iudicium nostrum est mobile & flexibile; ita
è contra si iudicium Angeli sit omnino fixum
& immutabile, ejus voluntas immobiliter eli-
get, & adhaerebit objectis quae deliberatè & per-
fectè apprehendit: Tum etiam quia, ut observat
hic S. Thomas, vis appetitiva in omnibus sequi-
tur apprehensivam, & illi proportionatur: cujus
evidens signum est, quod appetitus sensitivus
est boni particularis, intellectivus vero boni
universalis, sicut sensus est apprehensivus sin-
gularium, intellectus vero universalium. An-
tecedens vero, in quo est difficultas, sic ostendi-
tur. Intellectus perfectè apprehendens aliquid
objectum unico intuitu & sine discursu, apprehen-
dit illud omnino fixè & immobiliter; ideo
enim nos fixè & immobiliter apprehendimus
prima principia, cetera vero mobilitate, quia illa
per simplicem intuitum & sine discursu, hac
vero vel non perfectè, vel cum discursu cognos-
cimus: Sed Angelus cognoscit omnia objecta,
sive naturalia, sive supernaturalia, sine discursu,
& simplici intuitu penetrando omnia quae in il-

D lis continentur, ut disp. 10. art. 3. contra Sco-
tum, Suarem, Molinam, aliosque Recentiores
fusse ostendimus: Ergo illa omnino fixè & im-
mobilitate apprehendit.

Confirmatur. Ut Angelus recederet & retra-
heretur ab aliquo objecto quod elegit, deberet
deprehendere in eo aliquam rationem, quam
antea non cognovisset: Sed non potest ullam de
novo in eo rationem deprehendere: Ergo nec
ab illo dimoveri. Major est evidens, Minor pro-
batur. Quia hoc ipso quod Angelus non intelli-
git res per discursum, sed simplici intuitu, pene-
trando conclusiones in principiis, & praedicata
in subjectis, attingit eas modo comprehensivo,
subindeque penetrando omnes earum rationes.
Quia ergo Angelus in primo instanti plenè de-
libera-

M m m

libera-

liberationis, apprehendit in principiis naturalibus perfectissime comprehensibilis, & in supernaturalibus certo fidei lumine cognitis, omnes rationes, & omnia motiva, quæ poterant ipsum vel ad objectum peccati inducere, vel ab eo retrahere: idcirco hoc ipso quod in alteram partem se convertit, ad eam declinavit irrevocabiliter. Et hæc est ratio propter quam homines, non autem Angeli, admissi sunt ad penitentiam: quia scilicet Angelus ex sua natura est spiritus vadens & non rediens; homo verò flexibilis & mutabilis, & veluti arundo, quæ ad omnem flatum movetur.

4. Dices: Angelus in primo instanti plenæ deliberationis potuit inadæquatè uti cognitione principiorum naturalium aut supernaturalium, ad cognoscendam unam veritatem quantum ad aliquid, & non quantum ad omnia, & ad apprehendendam in objecto, circa quod erat deliberatus, unam rationem, vel unum motivum, non verò aliud: Ergo etiam potuit circa illud variare affectum, quia variatio affectus necessariè sequitur variationem cognitionis.

5. Verùm hæc instantia nullius est momenti: dato enim quod Angelus possit inadæquatè uti cognitione principiorum, sicut inadæquatè uti potest representatione specierum, non potest tamen hoc modo procedere perfectè judicando & eligendo, sed oportet quod utatur suo connaturali modo cognoscendi comprehensivè: si aliquando autem perfectè & ex plena deliberatione judicavit & eligit, certè maximè in primo instanti plenæ libertatis, in quo urgebat occasio deliberandi de fine ultimo, & de æterna felicitate. Si enim prudentes ac solertes viri in rebus magni momenti peragendis, ad omnes attendunt circumstantias, quas possunt deprehendere; merito judicare debent id non fuisse commissum ab Angelis; propterea non peccarunt ex ignorantia vel errore, sed cum perfectissima cognitione speculativa; quamvis in judicio practico habuerint defectum considerationis, qui stare potest cum perfectissima cognitione speculativa.

6. Addo quod, quamvis Angelus possit uti inadæquatè principio aliquo, aut specie, ad hoc vel illud cognoscendum, hoc ipso tamen quod applicat aliquod principium aut speciem ad aliquam specialem veritatem cognoscendam, necesse est quod consideret omnes rationes habitudinis, quas conclusio, seu veritas illa habet cum principio; quod est procedere semper modo comprehensivè, & attingendo principium secundum omnem rationem secundum quam est ratio hujus conclusionis. Ex quo provenit, quod semel evidenter aut certè cognita aliquâ conclusione speculativâ vel practicâ in aliquo principio, nunquam amplius variari possit talis cognitio, nec consequenter electio, quæ per eam regulatur: & ita ad mutabilitatem seu flexibilitatem liberi arbitrii in Angelis non confert quidquam inadæquatus usus principiorum aut specierum, qui potest reperiri in intellectu angelico.

7. Probatur secundò conclusio aliâ ratione, quam habet S. Thomas locis citatis. Angelus est forma simplex, in qua scilicet non sunt vires apprehensivæ & appetitivæ, diversæ rationis: Ergo quando uni objecto per tales vires adhæret, non poterit non immobiliter adhærere. Probatur consequentia: quia hoc ipso quod non est in Angelo aliqua potentia inducens ad contrariam adhesionem, conjungitur & adhæret objecto veluti totus & totaliter.

A Confirmatur & magis illustratur hæc ratio. Ex triplici capite habet homo quod possit mutare falsam æstimationem de aliquo objecto semel habitam: primò ex imperio passionis; per quam intercipitur iudicium rationis: secundo ex inclinatione habitus, quæ facit ut habeant habitum, conveniens apparcat objectum talis habitus; unde dixit Philosophus, *Ethic. Quoties unusquisque in se est dispositus, talis finis videtur ei* tertio ex ignorantia in universalibus. Primo modo potest mutari falsa æstimatio, passione deservente, vel ex contrarietate alterius passionis: secundo modo ex contrario habitu existente in alia facultate: v. g. falsa æstimatio, habita ex inclinatione habitus existentis in appetitu concupiscibili, potest mutari per oppositum iudicium, habitum ratione habitus existentis in irascibili: tertio denique modo per hoc quod ille qui habet falsum iudicium de aliquo particulari eligibili, semper retinet æstimationem rectam de fine ultimo; qui cum se habeat in operabilibus, sicut primum principium in speculabilibus, potest corrigere iudicium illud falsum de particulari eligibili: sicut ille qui errat circa conclusionem speculativam, potest corrigere primo principio, discurrendo: si verò quis erraverit circa ultimum finem, ille incorrigibilis est, quia non superest aliud principium ex quo possit corrigi. Porro nullum horum trium habet locum in Angelo: non quidem primum, aut secundum, quia peccatum Angeli non habuit ortum ex passione vel habitu: sed neque etiam tertium, quia peccatum Angeli fuit circa finem ultimum: Ergo Angelus non potest peccatum semel commissum retractare. Unde Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. *Omnes illi prævaricatores Angeli, nec mala possunt unquam velint carere, nec penam; sed permanente in eis iniusta æternis malo, permanet etiam iusta retributionis æternæ damnatio.* Et Gregorius 34. Moral. cap. 6. *Contra antiqui hostis ut lapis indurabitur, quia nulla unquam conversionis penitentia mollietur.* Item Laurentius Justinianus serm. in festo S. Michaelis: *Post electionem (loquitur de natura Angeli) spiritus in bono, sive in malo, immutabilem habet firmitatem: talis quod enim se verit, inflexibilis est.*

Danique suaderi potest conclusio ratione probabilis. Angelus, cum sit medius inter Deum & hominem, medio modo se habere debet, quoad suas electiones & volitiones omnino delibatas: Sed Deus est omnino immutabilis ante & post electionem, homo verò mutabilis, etiam post electionem: Ergo Angelus erit quidem mutabilis ante perfectam electionem, non verò post illam.

E Dico secundò, causam extrinsecam obliationis demonum, esse subtractionem divinæ gratiæ, quam propter eorum peccata iusto iudicio Deus abstulit. Ita D. Thomas quest. 16. de malo art. 1. ad 3. ubi ait: *Deus est causa factus angelorum in quo sunt obliati in malo, non quidem sicut causando vel conservando malitiam, sed sicut non impartiendo gratiam. Sic enim dicitur aliquos iudicatos, secundum illud ad Romanos. 9. Cujus vult misereatur, quem vult indurat.*

Probatur etiam ratione: Cum enim subtrahatur gratiâ, ad detestandum peccatum & bonum faciendum requisita, infallibilis sit voluntatis electio ad malum, oportet quod ex subtractione gratiæ, sequatur in demonibus immobilis electio ad finem pravum, quem sibi præstituerunt.

non consecutione sequatur, inquam, physica, & vere causalitatis, sed consecutione logica, & illationis, seu per modum remotionis causæ prohibentis; sicut ex remotione salis sequitur corruptio carnis, & ex subtractione columnæ casus lapidis qui ab illa sustentatur, ut in tractatu de scientia Dei fasè declaravimus: Ergo causa extrinseca oblationis Dæmonum est subtractio divinæ gratiæ.

Ratio autem cur illis denegetur omnis gratia, petatur primò ex statu damnationis, quia est communis hominibus & Angelis: hic enim status habet quod sit status summæ miseriæ; status autem miseriæ exigat subtractionem omnis gratiæ.

Ad id quòd, sicut gravibus & levibus extracentrum existentibus, debetur concursus, quo moveantur in centrum, non autem quando jam sunt in centro; ita etiam creaturæ intellectuali, existentio termino, non debetur auxilium, quo moveatur ad terminum & ultimum finem: Ergo cum omne auxilium gratiæ sit de se directum ad ultimum finem, qui est Deus & beatitudo, oportet quòd status ponens creaturam extra viam, reddat illam incapacem omnis gratiæ. Unde D. Thomas loco citato, in corpore articuli ait: *Non pertinet ad rationem divinæ sapientiæ, ut ulterius Dæmonibus gratia infundatur: per quam revocentur à malo primæ aversionis, in qua immobiliter perseverant; & rationem assignat, quia non sunt in statu viatorum.*

Secundò denegatio omnis gratiæ in Dæmonibus petitur specialiter ex modo operandi Angelis conaturali: nam cum habeant immobiliter adhærescere objecto, semel per perfectam deliberationem electo, convenit ut ipsis non detur auxilium quoad revertentur à tali objecto; Deus enim communicat gratia, non destruendo naturalia, sed perficiendo, & ad modum ipsorum.

Potest etiam suaderi conclusio, ratione quam inferunt S. Doctor loco citato. *Mutatur enim, inquit, in nobis liberum arbitrium, ex causa intrinseca, & ex causa extrinseca; à seipso scilicet, & à Deo: Ergo si voluntas Dæmonum est immutabilis & oblationis in malo, hoc ex duplici causa debet provenire, intrinseca scilicet, ex parte liberi arbitrii, & extrinseca, ex parte Dei, quæ non potest esse alia, quam subtractio divinæ gratiæ. De qua loquitur Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. dum ait, De Angelis hoc Deus disposuit & implevit, ut si quis eorum bonitatem voluntatis perderet, nunquam eam divino munere repararet.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

Obijciunt in primis Adversarii contra primam conclusionem. Angeli ex Scriptura probantur aliquando reipsa mutasse suam electionem: Ergo sunt capaces ex natura sua mutandi electionem, & non invariables in voluntate semel suscepta. Consequentia patet, Antecedens probatur primò ex Danielis cap. 10. ubi habetur quòd Angelus Petrarum cultus repugnavit diu Angelo custodi Israelitarum captivorum in Assiria seu Babylone, volenti Israelitarum captivitatem solvere, quoniam videbat prodesse Israelitarum conversationem & religionem suis Persis, Attamen idem Angelus post auditam Dei voluntatem, per Michaëlem Archangelum, mutavit voluntatem, ac permittit liberari Israelitas captivos.

Secundò constat ex Scriptura, Dæmones mu-

14. tate electionem & iudicium quod prius habuerant circa mortem Christi: prius enim Diabolus, cum misit in cor Judæ ut traderet Christum Judæis, Joan. 13. diligenter mortem Christi procuravit: postea verò per uxorem Pilati, Matth. 27. suadere conatus est Pilato, ut Christum non crucifigeret.

Tertiò constat omnes Angelos qui peccaverunt, mutasse priorem voluntatem, in qua creati sunt, quamque in primo instanti habuerunt: Ergo Angeli aliquando reipsa mutarunt suam electionem, subindeque possunt etiam mutare illam electionem, quâ inordinate primùm suam excellentiam appetierunt, & peccatum commissum retractare.

Ut hoc argumentum solvatur, & prima conclusio magis explicetur, sciendum est, quòd Angelus duobus modis iudicat & eligit aliquid, scilicet perfectè sive completè, & imperfectè sive incompletè: iudicat & eligit perfectè, quando procedit ex principiis sibi evidentibus, aut certis; tunc enim procedit modo comprehensivo, attingendo in illis principiis omnes rationes quæ possunt ad hoc iudicium & violationem inducere, aut ab ea revocare: tunc verò iudicat & eligit imperfectè, quando procedit ex principiis dubiis & conjecturalibus tantùm: quia hoc ipso quòd principia non sunt firma & convincentia, iudicium etiam non potest esse firmum, nec subinde electio regulata per illud. Præterea Angelus dicitur imperfectè iudicare & eligere, quando non iudicat & eligit ex propria deliberatione & applicatione, sed ut motus & applicatus à Deo: nam iudicium completum & perfectum in Angelo viatore, in quo est positum posse facere vias suas bonas aut malas, est iudicium plene liberum, quoad specificationem, & exercitium, & ex propria voluntatis ejus applicatione procedens. Quando ergo diximus in prima conclusione, Angelum fixè & immobiliter apprehendere seu iudicare, & immutabiliter velle seu eligere, hoc non debet intelligi de quocumque iudicio & volitione illius, sed tantùm de iudicio perfectò & omnino completo, procedente ex principiis evidenter aut certò cognitis, & ex propria Angeli deliberatione & applicatione (& idem dic de volitione seu electione illius) siquidem dum iudicat & eligit imperfectè, ex quibusdam conjecturis, non potest non iudicare & velle variabiliter: quia non procedit comprehensive, sive ex principiis cognitis secundùm omnem rationem quam habent, sed secundùm aliquam solùm.

Ex hoc patet solutio ad argumentum propositum: Major enim distinguenda est, Angeli ex Scriptura probantur mutasse suam electionem, perfectam & completam, nego. Imperfectam & incompletam, concedo. Angelus enim Petrarum, quia voluntatem Dei ignorabat, nec omnium circumstantiarum & eventuum notitiam habebat, non perfectam & completam, sed dubium tantùm & conjecturalem habuit iudicium de voluntate Dei circa liberationem Iudæorum, & idèd restitit Angelo Iudæorum, donec omnia novit per revelationem. Idem cum proportionem dicendum est de iudicio, & de electione quam Diabolus habuit circa mortem Christi: cum enim Dæmon non certò sciret, quòd Christus esset verus Dei Filius, sed solùm id ex quibusdam conjecturis suspicantur, iudicium illud quod prius habuit de morte Christi procuranda, non fuit totale & completum, sed dubium & conjecturale.

unde potuit illud mutare, subindeque volitionem ex illo sequutam.

Ad tertiam probationem similiter respondetur, primam voluntatem in qua Angeli creati sunt, & quam in primo instanti habuerunt, fuisse etiam incompletam & imperfectam (& idem dic de iudicio practico eam mensurante seu regulante) non quidem ex eo quod hoc iudicium, & talis volitio ex principiis dubiis & conjecturalibus processerint, sed ex eo præcisè quod non iudicaverunt & voluerunt ex propria deliberatione & applicatione, sed ut moti & applicati à Deo: subindeque iudicium illud & electio non fuere plenè libera quoad specificationem & exercitium, sed necessaria quoad specificationem; quapropter in illis, ut supra ostendimus, peccatum esse non potuit. Talis autem non fuit prava illa electio, quæ inordinatè mali Angeli suam excellentiam primò appetere, sed fuit omnino deliberata, perfecta, & completa: unde illa est omnino fixa, immutabilis, & irrevocabilis, sicut & iudicium practicum per quod fuit regulata.

16. Dices, Diabolus experiendo pœnam damnationis, & videndo se esse subditum creaturæ corporeæ, scilicet igni, iudicat non esse sibi conveniens eligere seu appetere tanquam finem ultimum suam beatitudinem naturalem, imò videt hanc sibi esse impossibilem: Ergo modò mutavit pravum illud iudicium, quo iudicavit (virtualiter saltem & interpretativè) amandam esse beatitudinem suam naturalem, absque dependentia & subordinatione ad supernaturalem; & consequenter malam etiam mutavit electionem inde sequutam.

17. Respondeo Diabolum, experiendo pœnam damnationis, iudicare quidem specularivè, non esse sibi eligendam beatitudinem naturalem; tanquam ultimum finem, non tamen practicè & affectivè, ac proinde semper in eo perseverare iudicium practicum quod habuit quando peccavit, & malam electionem quæ ex illo sequuta est. Unde Divus Thomas quæstion. 16. de malo art. 5. ad 5. ait: *Diabolus non potest in se propriè loquendo culpam sentire, ita scilicet quod apprehendas & refugiat quasi malum culpa suum peccatum, quia hoc pertinet ad mutationem liberi arbitrii.* Et Gregorius 34. Moral. cap. 14. *Appetitur, inquit, celsitudinis, vertit in rigorem mentis, ut damnationis iam per duritiam se malè egisse non sentiat.* Bernardus item Tractatu de gradibus humilitatis, circa primum gradum superbiæ, Luciferum alloquens, hæc habet: *Sic temperat Deus in vindicta sententiam, ut si velis respicere, non neget veniam; secundum autem duritiam tuam & cor impænitens, non possis velle, & idè nec penè carere.*

18. Obijciunt secundò quædam testimonia SS. Patrum: Damascenus enim libro 2. de fide cap. 3. definiens naturam Angeli, dicit Angelum esse liberè arbitrii semper mobilis: & paulò post loquens de Angelis beatis, dicit quod non eorum naturæ, sed gratiæ tribui debet immobilitas eorum à sua beatitudine: Atqui si essent liberè arbitrii inflexibilis, id naturæ eorum tribuendum esset: Ergo &c. Item Fulgentius lib. 1. de fide ad Petrum cap. 3. ait, *Recuperare, justitiam, divini muneris esse, non naturæ, & subdit, Si possibile esset ut humana natura, postquam à Deo aversa, bonitatem perdidit voluntatis, ex seipsa rursus eam haberet, multò possibilis hoc haberet angelica. Quæ illatio falsa esset, si ab intranscendente Angelus esset in malo inflexibilis.*

A Ad primum dictum Damasceni respondeo, vel ipsum loqui de Angelo absolute ante electionem, vel de mobilitate ipsius quoad actus imperfectionis, aut, solum velle eum esse mobilem, & immobilitatem successione intellectuum, & volitionum circa diversa objecta: licet enim Angelus unus ex alio non cognoscat, potest tamen unum cognoscere post aliud.

Ad secundum respondeo non aliud verbis significari, quam Angelum non habere ex se & ex sua natura, proximè, & formaliter, quod non possit à beatitudine dimoveri; quia non potest ex seipso ad Deum ut objectum beatificum pertinere: Sed hoc debet habere à gratia, quæ naturam positivè secundum modum ipsius. Unde dupliciè causa Angelus adhæret immobiliter beatitudini quam possidet: primò scilicet ex generali ratione beatitudinis, cui competit inammutabilitas secundò ex speciali eiusdem beatitudinis ratione, quam habet ex eo quod est in tali subiecto, & pertinet ipsam secundum modum ipsius, hoc est ad adhaerendum firmiter objecto, cum plena libertate semel electo.

Ad locum Fulgentii dico, quod cum ratio & causa recuperandi bonitatem an illam magis pensari debeat ex virtute arbitrii, quam ex flexibilitate illius; idè D. Fulgentius attendens præcisè ad excessum virtutis angelicæ supra virtutem naturalem hominis, rectè dixit, quod si natura humana posset ex seipsa habere bonitatem quam perdidit, multò possibilis hoc esset naturæ angelicæ. Sicut rectè dicere possemus, quod si arundis existens in ripa fluminis, posset pertinere ad æmnia civitatibus, multò magis id posset pinus magna in eadem ripa existens: quamvis enim arundinis flexi possit versus civitatem, & pinus inflexibilis sit; ratio tamen pertingendi ad æmnia, magis pensatur ex magnitudine, in qua pinus excedit arundinem, quam ex flexibilitate, quæ soli arundini convenit.

Obijciunt tertio quidam Recentiores: Si Angelus esset ex natura sua talis conditionis, ut facta electione peccati, necessariò in illa hæteret invariabiliter, per hæc conditionem haberet ex perfectione sua, vel ex imperfectione: Primum dici non potest: quia incorrigibilitas & impotentia emendationis, non est perfectio, sed potius tantum imperfectio & miseria. Secundum etiam affirmari nequit: siquidem homo est naturæ suæ imperfectior Angelo, & tamen potest retrahere peccatum suum.

Respondeo eligendo primam partem dilemmatis: quod enim Angelus post electionem perfectam & completam, non possit à bono vel à malo resistere, oritur ex perfectione intellectus angelici, qui cum cognoscat res simplici intuitu & sine discursu, penetrando conclusiones in principis, & prædicata in subiectis, apprehendit eas intè & immobiliter, eo modo quo nos apprehendimus prima principia: subindeque eligit invariabiliter, cum vis appetitiva in omnibus sequatur apprehensivam, & illi proportionetur, ut antea declaratum est. Unde ad probationem in contrarium dicendum est, quod licet impotentia emendationis, nullam formaliter dicat perfectionem in Angelo, eam tamen arguit, seu præsupponit, nempe modum apprehendendi res sine discursu, & comprehensivè: sicut licet potentia peccandi, nullam in se dicat perfectionem, arguit tamen & præsuppositivè illam importat: apparet enim libertatem in voluntate, & indifferentiam

judicii in intellectu, quæ sunt præcipuæ dotes ac perfectiones naturæ rationalis.

Objicies quarto: Angelus post electionem manere plene liber: Ergo potest eam revocare, vel non continuare. Antecedens est certum: nulla enim potentia activa, per hoc quod agit, seipsam delinuit. Consequentia verò probatur: quia ut aliquis sit liber circa actum quem elicit, debet posse illum suspendere, vel elicere oppositum.

Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam? Ad cuius probationem dicendum est, non esse necessarium ad hoc ut aliquis sit liber circa aliquem actum quem elicit & continuat, quod pro omnitempore & statu possit eum suspendere, & elicere oppositum, sed sufficit quod illa indifferentia habeatur in initio, quando primò electio: unde ut Angelus remaneat liber post electionem, non requiritur ut illam possit revocare, sed sufficit ut illam potuerit non habere, quando illam se determinavit.

Ex quo intelliges, tres esse libertatis gradus, secundum tres gradus naturæ intellectuales, scilicet humanæ, angelicæ, & divinæ. Primus gradus dicit indifferentiam ad elicendum & non elicendum actum, & ad revocandum vel non revocandum actum jam elicatum; & hic convenit homini, ob imperfectionem cognitionis. Secundus dicit indifferentiam ad elicendum vel non elicendum actum, non autem ad revocandum illum jam semel elicatum, & hic competit Angelis, ob perfectionem modum cognoscendi res sine discursu, & simpliciter intuitu, ut antea exposuimus. Tertius denique dicit indifferentiam, non ad elicendum actum absolute & quoad iuriam entitatem, sed solum ad determinationem actus ad quodlibet objectum, aut per modum volitionis, aut per modum nolitionis: hic gradus soli Deo convenit, ob summam ejus immutabilitatem & immutabilitatem, ut vidimus in statu de voluntate Dei, agendo de ejus libertate. Sicut ergo Deus liberrimè vult aliquod objectum, quamvis ex suppositione quod actus illius terminetur ad illud per modum volitionis, non potest hoc modo non terminari: ita etiam Angelus libere vult quod semel elegit; quamvis non potest revocare electionem, quia talis est natura libertatis ipsius.

Objicies ultimò: Si Dæmon esset impotens ad revocandum suum peccatum, tam ab intrinseco, et natura suarum potentiarum; quam ab extrinseco, & subtractione omnis gratiæ, etiam actualis, continuatio in peccato non posset ei imputari ad culpam: Sed hoc non est dicendum: Ergo sequela Majoris probatur: quia impotentia excusat à peccato, ut communiter docent Theologi: imò ex hoc inferunt, urgente obligatione alicujus præcepti supernaturalis, Deum non posse denegare homini auxilium, saltem sufficientes, ad illud implendum, aliàs peccatum ei non posset imputari, cum nemo peccet in eo quod virtute non potest.

Respondeo negando sequelam Majoris. Ad cuius probationem dico quod impotentia excusat à peccato, quando est naturalis & involuntaria, seu electio libera electione voluntatis. Quemadmodum enim si quis, navigatione suscepta, unicum quod habeat præ manibus brevium (sine quo officium ad quod obligatur recitare non poterat) in mare projiceret, censeretur singulis diebus peccare mortaliter, quoad usque illa projectio esset retractata, quia scilicet impotentia ad recitandum

officium, ex actu aliquo libero & voluntatio proveniret: ita pariter, quamvis Dæmon sit tam ab intrinseco ex natura suarum potentiarum, quam ab extrinseco ex subtractione omnis gratiæ, impotens ad desistendum à suo primo peccato, hoc ipso tamen quod talis impotentia & inflexibilitas in malo, non provenit, neque ab extrinseco, neque ab intrinseco, nisi facta suppositione primæ electionis omnino deliberatæ, continuatio in peccato justè illi imputatur ad culpam. Solutio est D. Thomæ quæst. 16. de malo art. 5. ad 11. ubi ait: *Sicut ebrius tenetur non peccare, non quidem considerato præsentis status, sed considerata ebrietatis voluntaria causa, secundum quam imputatur ei aliquid ad culpam: ita etiam potest intelligi quod Diabolus tenetur converti ad Deum, quamvis hoc ei sit impossibile secundum præsentem statum, quia in hunc statum ex voluntaria causa devenit.*

§. III.

Corollaria notatu digna.

EX dictis inferes primò, quod si Deus Angelis longiorem viam concessisset, centum videlicet annorum, mali Angeli toto illo tempore suæ viæ mansissent in malo obstinati, non obstinatione completâ & simpliciter tali, sed incompletâ & secundum quid.

Prima pars hujus corollarii patet ex dictis: nam, ut supra ostendimus, connaturale est Angelo immobiliter adhærere objecto, quod semel omnino deliberatè & perfectè apprehendit & elegit. Secunda verò sua datur: nam ad obstinationem completam requiritur immobilitas in malo, proveniens tam ex intrinseca, quam extrinseca causa: licet autem tunc mali Angeli essent immobiles ex causa intrinseca, non tamen ex causa extrinseca: idè enim, teste D. Thomâ quæst. 18. de malo art. 5. *ex parte intrinseca immutabiles sunt, vel in bono, vel in malo post primam electionem, quia tunc finitur in eis status viatoris: At in casu de quo loquimur, non finitur in eis statim post primam electionem status viatoris; & ita dum talis status permaneret, Deus esset paratus ad eis conferendum auxilia supernaturalia: Ergo toto illo tempore mali Angeli non essent in malo completè & simpliciter obstinati, sed incompletè tantum & secundum quid.*

Inferes secundò, causam obstinationis in hominibus damnatis peti non solum ex subtractione divinæ gratiæ, sed etiam ex inflexibilitate liberi arbitrii: nam ut ait S. Thomas quæst. 24. de veritate art. 11. *Anima separata Angelo conformatur, & quantum ad modum intelligendi, & quantum ad indivisibilitatem appetitus, quæ sunt causæ obstinationis in Angelo peccante: unde per eandem rationem in anima separata obstinatio erit. In resurrectione autem corpus sequeretur anima conditionem... & ita tunc eadem obstinationis ratio manebit.* Ex quo sequitur, apprehensionem, quæ homo antequam moreretur judicabat non esse sibi conveniens penitere, aut esse summum bonum quod verè non erat, fieri post mortem immutabilem, in instanti quo incipit ejus voluntas esse obstinata, sive sit primum instans separationis à corpore, sive aliud instans. De quo vide Ferrarientem 4. cont. Gent. cap. 65.

Inferes tertio, tantam esse obstinationem Dæmonum, ut nullum opus moraliter bonum ex omni parte efficere possint, sed si aliquando efficiant aliquid opus ex genere suo moraliter bonum,

num, semper illud ex adjuncta circumstantia mala ab ipsis viciati.

Ratio hujus corollarii est, quia ut rectè ait D. Thomas in 2. dist. 7. quæst. 1. art. 2. sicut impossibile est voluntatem indeclinabiliter adhaerentem ultimo fini producere opus peccati, ita è contrario impossibile est à voluntate adhaerente immutabiliter perverso fini aliquid rectum opus provenire: Sed talis est voluntas Dæmonum; immobiliter enim, non solum ab extrinseco, sed etiam ab intrinseco, ut demonstratum est, adhæret perverso fini, nempe suæ beatitudini naturali ut perversè volitæ: Ergo nullum opus omni ex parte moraliter bonum efficere possunt. Major probatur, sicut confirmatio in bono, per quam voluntas indeclinabiliter adhæret recto fini, est determinatio, saltem quoad specificationem, quod bonum honestum: ita obstinatio in malo, per quam voluntas inconvertibiliter adhæret perverso fini, est quædam determinatio, saltem quoad specificationem, ad malum morale: Ergo sicut à voluntate confirmata in bono non potest procedere opus peccati; aliàs posset malum appetere, & sic non esset ad bonum determinata quoad specificationem; ita à voluntate obstinata in malo, non potest bonum aliquid opus procedere; alioquin posset bonum velle, & sic non esset determinata ad malum quoad specificationem.

30 Nec obstat hæc impotentia ad bonum libertati Dæmonum: non enim ad eam salvandam requiritur, quod post electionem perverſi finis fiat indifferentes ad bonum & malum, sed sufficit indifferentia ad diversa mala, servato ordine ad eundem finem: sicut ad salvandam libertatem in Beatis non requiritur indifferentia ad bonum & malum, sed sufficit indifferentia ad diversa bona, servato ordine ad eundem finem.

Non obstat etiam quod damnati Sapient. 5. describuntur poenitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: per illa siquidem verba non describitur poenitentia undè que moraliter bona, sed coinquinata aliquâ malâ circumstantiâ, scilicet invidiâ salutis electorum; propter quod subdit sacer textus: *Dicentes, hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperii, & ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est.*

31 Dices: Dona naturalia manserunt integra in Dæmonibus, ut ex Dionysio docet S. Thomas hic art. 1. in corp. Sed opus morale ex omni circumstantia bonum, non est supra naturalem facultatem Angeli; Ergo illud potest Dæmon efficere.

Respondeo dona naturalia in Angelis mansisse integra, quantum ad ea quæ pertinent ad ordinem naturæ, non tamen quantum ad ea quæ pertinent ad ordinem moralem, cum totus ordo moralis ex intentione finis pendeat, & finis intentio in Dæmonibus depravata sit. Unde licet opus moraliter bonum non excedat facultatem voluntatis absolute sumptæ, ipsius tamen jam obstinatæ, & sub prava affectione mali finis consideratæ, non solum superat facultatem, sed etiam illi omnino repugnat.

ARTICULUS II.

Quomodo ignis inferni liget Dæmones, & unde detur alia pena sensus, quæ acerbius eos torquet?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententia.

Supponimus primò tanquam certum, ignem quo cruciantur Dæmones in inferno, esse materiale & corporeum, non verò aliquid duntaxat spirituale, quod metaphoricè ignis dicitur, ut estimarunt antiquitus aliqui Hæretici, pro eodem fumentis ignem illum, & propriam unitatemque damnati conscientiam.

Ratio hujus suppositionis est. Primò quia Scriptura non solum pro dæmonibus, animabusque hominum damnatorum, à corporibus separat; sed etiam pro earum corporibus, post diem iudicii, ignem illum statuit in gehennam: de illis enim jam resuscitatis dicitur Matth. 25. quod ibunt in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus: Sed corpora non possunt pati nisi corporali pena (inquit D. Thomas quæst. 26. de veritat. 1.) Ergo ignis ille corporeus est.

Secundò, Verba Scripturæ ex communi regulâ D. Augustini, nunquam metaphoricè, sed in proprio sensu intelligenda sunt, nisi ex tali sententiâ aliquid sequatur absurdum, aut Scriptura ipsa oppositum doceat alibi: At nihil prius absurdum sequitur, ut constabit ex dicendis, si supplicium dæmonibus & aliis reprobis debitum (quod Scriptura læpius nomine ignis designat & vocat) de igne vero, subinde corporeo, intelligatur, nulliusque plures factis litteris citari potest locus, tali intelligentiæ contrarius & repugnans: Ergo tale supplicium de igne vero & corporeo intelligendum est.

Tertio, Communis Patrum doctrina est, quod ille ignis sit corporeus: Divus enim Augustinus sic de civit. cap. 10. loquens de Dæmonibus, *Adhæbunt, inquit, spiritus incorporei, corporeis ignibus cruciandi.* D. Gregorius 4. Dialogorum cap. 29. postquam quæsitur an ille ignis sit corporeus? respondet: *Corporeum esse non ambigo.* D. Hieronymus in cap. 66. Isaïæ, & Epist. 59. cap. 2. inter Originis errores refert, quod ignem inferni, peccatorum conscientiam esse voluerit. Laurentius Justinianus de casto connubio cap. 16. de igne inferni hæc scribit: *Ignis est ibi corporeus, inextinguibilis, &rens necessitate fomenti materialis, divinâ tamen virtute corpora concremans, spiritus autem non calefaciens, sed crucians, lucet quidem ad panam, minime tamen ad consolationem.* Deum alius omnibus, D. Cyprianus libro de laudibus Martyrii cap. 17. internum sic eleganter describit: *Sæviens locus, cui generosa nomen est, magno plangentium murmure & gemitu, & eructantibus flammis per horrendam spissæ caliginis noctem, sæva semper incendia camini fumentis expirat; globus ignium ardens obstruitur, & in varios penas exitus relaxatur. Tunc sapiendi plurima genera, tum in seipso convolvit quidquid arboris emittit flamma cruciarit. Sane non spirituales & metaphoricè, sed materiales & corporei ignis est ista delictorum Eidem veritati subscribunt omnes Doctores Scholastici.*

Dices tamen: Vermis ille quem simul cum igne